

**ВЕТЕРИНАРИЯ, МАЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯ
ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ
ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВЕТЕРИНАРИИ, ЖИВОТНОВОДСТВА И
ЭКОЛОГИИ**

ӘОЖ 619:616.993:557.213.3

Білім алушы: Тасқараева Г., студент

Ғылыми жетекші: Ищанова А.С., жетекші

**«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық–техникалық университеті»КеАҚ,
Орал қ.**

ПАСТЕРЕЛЛЕЗ АУРУЫНЫҢ ЭТИОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ

АННОТАЦИЯ

Көптеген зерттеушілер пастереллездің таралуы жыл мезгілдеріне, топырақты-климаттық жағдайларға және метеорологиялық факторларға байланысты деп атап көрсетеді.

Батыс Қазақстан облысы шаруашылықтарында ауру жануарлар жыл бойы анықталып келеді, бірақ ауру қойлардың көпшілігі наурыз, қыркүйек және қазанда, аз мөлшері – желтоқсанда, қаңтарда байқалды.

Бұл қоздырғыштардың дамуы және таралуы үшін қолайлы жағдай (қоздырғышқа қатты әсер ететін күн радиациясының азаюы, ауа және топырақтағы жылудың жеткіліктігі, жаңбыр) бар екендігімен түсіндіріледі. Жиі барлық эпизоотия наурызда және қыркүйек, қазан айларында жануарлардың жайлаудан оралуы кезінде стресс (қажу) факторларының әсерінен туындап отырды.

Кілт сөздер: *стресс (қажу), этиология, пастереллез.*

Кіріспе. А. Н. Борисенкованың [1] зерттеуінше, пастереллалар жиі патологиялық өзгерістер тудырмай сау организмде тіршілік етеді. Олар макроорганизм резистенттілігін төмендеткен кезде өзінің вируленттілік қабілеттілігін жоғарылатады, сау жануарлар үшін де патогенді болып табылады. Патологиялық үрдістің дамуы мен ауыртпалығы жануардың жағдайына және қоздырғыш вируленттілігіне байланысты.

Пастереллаларды алып жүру кезінде биологиялық тепе-теңдік жағдайы ағзаның иммунды қайта құрылуымен қамтамасыз етіледі.

Пастерелла алып жүрушінің клиникалық формасы айқын ауруға ауысуы әртүрлі факторлардың әсерінен макроорганизмнің қорғаныштық қасиеті төмендеген кезде пайда болады.

Пастереллезді бірінші және екінші реттік (асқындырушы) деп ажыратады. Бірінші реттік пастереллездің (сирек байқалады) пайда болуы ағзаға аэрогендік немесе алиментарлық жолмен вирулентті қоздырғыштың енуіне байланысты. Жиі қажу факторларының әсерінен (кенеттен пайда болған метеорологиялық өзгерістер, тасымалдау кезінде) сапрофит ретінде тіршілік ететін қоздырғыштың вируленттілігінің жоғарылауымен сипатталатын аурудың екіншілік өршуін тіркейді. Көбінесе ерте жастағы ұрғашы малдар зақымданады.

А. А. Салимбаевтың [2] дерегіне сәйкес, кейбір шартты-патогенді қоздырғыштар ішек, аңқаның кілегейлі қабықтары, уретра, тері жамылғыларындағы сапрофиттер арасында тіршілік етеді. Кейде жануардың тіршілік ету жағдайы нашарлаған кезде немесе қандайда бір себептерден әлсіресе, микроб оның қорғаныштық барьерін бұзып, мүшелеріне еніп, патологиялық үрдіс тудыра отырып, қарқынды көбейеді.

В. Н. Данилевский [3] деректері бойынша, эпизоотиялық пневмонияны белсенді түрде зерттеу нәтижелері көрсеткендей, пастереллалар жиі екінші реттік індет қоздырғыштары болып табылады және сау жануарлардың асқорыту, тыныс алу жолдарының жоғарғы бөлімдерінде тіршілік етеді.

Кей ғалымдар бұзаулардың респираторлық аурулары жұқпалы ринотрахеит, вирустық диарея және пастереллез салдарынан пайда болады деген пікірде.

R.P. Dassanayake [4], Гвинея жағалауларында ауру жылдың әр мезгілінде байқалады, бірақ аурудың мерзімдік (мамыр - маусым) байқалуының өзіндік ерекшелігі бар деп жазады. Сәтсіз аймақтың клиникалық сау жануарларының 40,6%-ы пастереллатасымалдаушылар болып табылатындығы жөнінде деректер келтірілген. Елде ірі қара малы пастереллезінің клиникалық белгілерінің барлық формалары кездеседі. Септикалық формасы 45,56; өкпелік – 36,34%-ды жағдайлары анықталған.

Э. М. Агаеваның [5] деректері бойынша, клиникалық сау жануарлардың пастереллаларды алып жүруі ертерек (Е.М. Кожевников, 1974 және т.б.) дәлелденген. Әдетте, ғалымдардың бірқатары (В.П. Шаматова және біріккен авторлар, 1974), пастереллезден сәтті шаруашылықтардағы жануарларға қауіп төнбейді деп есептейді. Бұл зерттеушілердің пікірлері бойынша, қоздырғыш көздеріне тек қоздырғыш сақтаушы жануарлар ғана жатады. Жоғарғы тыныс алу жолдарының кілегейлі қабықтарындағы пастереллалардың әлсіз- және авирулентті формалары вируленттілікті күшейтуі мүмкін және ағза резистенттілігі төмендеген кезде ауру туындайды (В.Н. Павлов, 1983, В.П. Урбан және біріккен авторлар, 1984).

Алынған нәтижелер мен талдаулар

Көптеген зерттеулерде дәлелденгендей, қой пастереллезі кең таралған және Батыс Қазақстан облысындағы шаруашылықтардың дамуына кедергі келтіреді, соңғы жылдары індет ошақтарының ұлғайғаны, яғни осы ауру бойынша эпизоотиялық жағдайдың кеңейе түскені байқалады.

Ауыл шаруашылық жануарлар пастереллезі эпизоотологиясына табиғат айналымындағы қоздырғыштар қатысады. Сондықтан пастереллалардың табиғи ошақтылығының мониторингі ұсақ малдар пастереллезі эпизоотиясын болдырмаудың ең негізгі шарасы болып табылады.

Жүргізілген тәжірибелік зерттеу нәтижелері пастереллалардың иммуногенді штамдарын таңдауға мол мүмкіншілік берді.

Көптеген ғалымдар ауыл шаруашылық малдары пастереллезінің жаппай өршуінің себептерін аймақтың, мезгілдің табиғи-климаттық ерекшеліктерімен және көптеген пастерелла сероварларының көптігімен байланыстырады.

Біздің зерттеуімізбен алынған энзоотия, маусымдылық және пастереллездің пайда болуына әсер ететін климаттық факторлар жөніндегі мәліметтер басқа да зерттеу нәтижелерімен байланыстырылды (Иматшоев И.Х., 2000).

Ауру жыл сайын тіркеледі, бірақ жылдың жаңбырлы жаз және күз мезгілдерінде сәтсіз аймақтар саны және пастереллезбен ауыратын жануарлар саны қарқынды көбейіп кетеді. Суатқа айдау уақытында, негізінен жаңбырдың суынан түзілген, санитарияға қарсы жағдайдағы тұрып қалған сулардан суарады.

Ұсақ малдардың ауру жұқтыруына азықтандыру тәртібінің бұзылуы, қыс және көктем мезгілдерінде жеткіліксіз және толыққұнды емес азықтандыру әсер етеді, бұл жануар қондылығының және олардың резистенттілігінің төмендеуіне әкеп соқтырады, ал суарудың жеткіліксіздігі жануарлардың шалшық суларды ішуіне ықпал етеді.

Пастереллез барлық жас топтарында тіркелінді, бірақ көбінесе 9 айлық жастағы төлдері бейім келеді. Ауру және ауырып жазылған жануарлар, пастерелла тасымалдаушылар – егеуқұйрықтар және кенелер ауру көздері болып табылды.

Ұсақ малдар пастереллезі бойынша сәтсіз аймақтар және жаңа инфекция ошақтары анықталып зерттелінді.

Көптеген жетекші ғалымдар пастереллездің басқа аурулармен аралас өту барысын анықтаған болатын. Біздің зерттеу нәтижелерімізде қойлардың барлық жас аралықтарындағы пастереллездің сальмонеллез және колибактериозбен аралас өту барысы жағдайлары анықталды.

Зерттеушілердің бірқатары жануар пастереллезінің пайда болуының маусымдық сипатын атап өткен.

Әдетте, жануарларда эпизоотиялық үрдіс әртүрлі географиялық аймақтарда түрлі айларда байқалады және сол аймақтың табиғи-климаттық және экологиялық жағдайына байланысты келеді.

Ауру сирек ақпан және наурыз айларында тіркеледі, ал сәуір және май айларында ауру жануарлар саны күрт ұлғаяды. Содан соң маусымнан қыркүйекке шейін аурушандық бәсеңдейді, тек қазан және қараша айларында бірең-сараң жағдайлар тіркеліп отырады.

Қорытынды. Біздің анықтағанмыздай, қой пастереллезі жыл бойы, көбінесе ауру жануарлар наурызда (төлдеу кезінде), қыркүйек және қазан айларында (жануарлардың түрлі қажу факторларының әсер етуімен жазғы жайылымдардан қайта оралғанда) тіркеліп отырады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Борисенкова А. Н. Рекомендации по диагностике, меры борьбы и профилактика пастереллеза / А. Н. Борисенкова. - Л.: 1983. - 15 с.
2. Салимбаев А.А. Иммунодиагностика пастереллеза лошадей //Автореф. дис. канд. вет. наук. – Алматы: 1999. -22 с.
3. Данилевский В. Н. Бронхопневмония телят: этиология, патогенез, диагностика, профилактика и лечение / В. Н. Данилевский // Ветеринария. 1985. - №1.- С. 16-19.
4. Dassanayake, R.P. Оценка проявления патогенности Mannheimia haemolytica серотипа А1 на 2 видах овец: Ovis canadensis ovis aries / R.P. Dassanayake // Ветеринария. – 2009. - №2. – С. 39.
5. Агаева Э.М. Антигенные и типоспецифические свойства фракций капсульного антигена пастерелла мультацида / Э. М. Агаева // Тр. ВИЭВ. – Т. 50. – 1979. – С. 95-102.

РЕЗЮМЕ

Многие исследователи отмечают, что распространенность пастереллеза зависит от времени года, почвенно-климатических условий и метеорологических факторов.

В хозяйствах Западно – Казахстанской области больные животные выявляются в течение года, но большинство больных овец наблюдалось в марте, сентябре и октябре, небольшое количество-в декабре, январе.

Объясняется это тем, что существуют благоприятные условия для развития и распространения возбудителей (уменьшение солнечной радиации, оказывающей сильное воздействие на возбудителя, достаточность тепла в воздухе и почве, дождь). Часто все эпизоотии были вызваны факторами стресса (истощения) в марте и сентябре, октябре, когда животные возвращались с пастбищ.

RESUME

Many researchers note that the prevalence of pasteurellosis depends on the time of year, soil and climatic conditions and meteorological factors.

In the farms of the West Kazakhstan region, sick animals are detected throughout the year, but the majority of sick sheep were observed in March, September and October, a small number –in December, January.

This is explained by the fact that there are favorable conditions for the development and spread of pathogens (reduction of solar radiation, which has a strong effect on the pathogen, sufficiency of heat in the air and soil, rain). Often all epizootics were caused by stress factors (exhaustion) in March and September, October, when the animals returned from pastures.